

(–8)semenné. Semena v obrysu ledvinitá až eliptická, (3,2–)3,5–3,8(–4,8) mm dl., (1,5–)1,8–2,3 mm šir., 1,4–1,6 mm tlustá, olivově zelená, pískově žlutá až rezavě hnědá, velmi jemně bradavičnatá nebo hladká, matná až mírně lesklá. VII–VIII (–X). Hkf.

$2n = 16$ (ČR: 20. Jihomor. pah.)

Variabilita: Proměnlivost se projevuje pouze ve velikosti rostlin, tvaru a velikosti lístků a v barvě květů a nemá větší taxonomickou hodnotu.

Ekologie a cenologie: Mezofilní, někdy mírně zasolené louky, rumiště, okraje cest, břehy rybníků a řek, náplavy. Na mírně vlhkých až vlhkých, živinami bohatých, hlinitých až jílovitých půdách. Převážně ve společenstvech svazu *Senecion fluviatilis* (diagnostický druh) a *Agropyro-Rumicion crispi*, popř. *Arrhenatherion*, *Salicion triandrae* a *Onopordion acanthii*.

Rozšíření v ČR: V termofytiku a mezofytiku (místy zdomácnělá); v planárním až suprakolinním stupni (max.: Železný Brod, ca 450 m).

15. *Colutea* L. – žanovec*)

Colutea LINNAEUS Sp. Pl. 723, 1753.

Lit.: BROWICZ K. (1963): The genus *Colutea*. Monogr. Bot. 14: 1–136.

Keře s opadavými lichozpeřenými listy. Lístky celokrajné. Květy v přímých úžlabních dl. stopkatých chudokvětých hroznech. Kalich šir. zvonkovitý; koruna zlatožlutá; tyčinek 10. 9 srostlých nitkami a jedna horní volná; semeník stopkatý, lysý nebo jen podél břišního švu roztr. chlupatý; čnělka zahnutá, v hor. části ztlustlá, na svrchní straně s kartáčkem chlupů; blizna malá. Plody nafouklé lusky, nepukavé nebo později částečně na vrcholu pukající. Semena silně zploštělá; hilum okrouhlé až obvejčité. – Asi 28 druhů rozšířených v j. Evropě, s. a v. Africe a v jz. a stř. Asii. – Entomogam.

1. *Colutea arborescens* L. – žanovec měchýřník Tab. 78/4

Colutea arborescens LINNAEUS Sp. Pl. 723, 1753.

– Syn.: *Colutea hirsuta* ROTH Tent. Fl. Germ. 1: 305, 1788.

– *C. florida* SALISB. Prodr. Stirp. 337, 1796.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 833.

– TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 349.

Hustě větvené, 1–5 m vys. keře. Větve mělce rýhované, roztr. přitiskle chlupaté. Listy krátce řapíkaté, s 3–6(–7) jařmy lístků; lístky řapíčkaté, šir. eliptické, okrouhlé, podlouhlé nebo obvejčité, (5–)10–25(–29) mm dl., (4–)6–18(–20) mm šir., na vrcholu zaokrouhlené, uťaté až vykrojené, s nasazenou špičkou, na svrchní straně lysé, na spodní roztr. chlupaté; palisty úzce trojúhelníkovité. Listeny vejčité kopinaté, blanité, listence šupinovité; květy nicí, v 2–8květých hroznech. Kalich 4–7 mm dl., krátce chlupatý; koruna 16–20 mm dl., zlatožlutá pavéza někdy s červe-

T: 4. Loun.-lab. střed. (Most; Neštěmice), 8. Čes. kras. 10. Praž. ploš., 11. Stř. Pol., 14. Cidl. pán. (Nový Bydžov), 15. Vých. Pol., 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv., 19. B. Karp. step., 20. Jihomor. pah., 21. Haná. – M: 28. Tep. vrchy, 30. Jesen.-rak. ploš., 31. Plz. pah. (Plzeň-Palmovka), 37. Šum.-novohr. podh. (Tedražice), 38. Bud. pán., 52. Ral.-bez. tab. (Bělá pod Bezdězem), 53. Podješ., 55. Čes. ráj (pod Kozákovem), 56. Podkrk. (Železný Brod), 60. Orl. opuky, 61. Dol. Poorl., 62. Litomyš. pán. (Sloupnice; Chotěšiny; Heřmanice), 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 73. Hanuš.-rychleb. vrch., 74. Slez. pah., 78. B. Karp. les., 80. Stř. Pobeč., 82. Javorn., 84. Podbesk. pah. (Frýdek-Místek; Staříč).

Celkové rozšíření: Původní zřejmě jen v j. a jv. Evropě. Zdomácnělá ve Španělsku, j. Francii, v Německu, České republice, Slovensku a Polsku. Na východ zasahuje do stř. Ruska, na Kavkaz, do Malé Asie, Iráku a Íránu. Hranice původního areálu nejsou u této staré kulturní rostliny určitelné.

Význam: Vzácně se pěstuje jako okrasná rostlina nebo jako pícnina. Nař se dříve používala v lidovém léčitelství a zvěrolékařství. V současné době se účinných látek rostliny využívá k přípravě podpůrných antidiabetik. Semena obsahují jedovatý kanavanin a z cyklitolů pinitol, dále toxické aminy galegin a hydroxygalegin.

nými žilkami. Lusky nicí, v obrysu podlouhlé, silně nafouklé, na vrcholu s tenkým zobánkem, 40–60 mm dl., 18–26 mm šir., světle pískově hnědé až světle šedohnědé, blanité, lysé, 3–18semenné. Semena asymetricky srdčitá až šir. ledvinovitá, (3,0–)4,0–5,0(–5,5) mm dl., (2,5–)3,0–4,0(–4,5) mm šir., 1,0–1,2 mm tlustá, hnědá až černohnědá. V–VIII. Ff.

$2n = 16$ (extra fines)

Často vysazovaný v parcích a zahradách jako okrasná dřevina. Poměrně zřídka zplaňuje, a potom se uplatňuje zvláště v lemech navazujících na společenstva svazu *Quercion pubescenti-petraeae*; na takových místech však bývá někdy vysazován (proto nelze vždy jednoznačně posoudit původ výskytu). Rovněž výskyt druhu na vrchu Čebínka u Kuřimi, hodnocený Dominem (Věda Přír. 20: 28–29, 1940) jako původní, je bezesporu druhotný. – Rostlina je jedovatá; z cyklitolů obsahuje

*) Zpracovala A. Chrtková

pinitol, v semenech jsou toxické neproteinové aminokyseliny, např. kanavanin. — Druh je původní v j. Evropě (severní areálová hranice prochází nejjihnější částí Slovenska); ve stř. Evropě

je pouze zplnělý. — Mapy: BROWICZ 1963: 30.

Poznámka: V zahradách a parcích se vzácně pěstuje kříženec *Colutea* × *media* WILLD. (*C. arborescens* × *orientalis*), nižšího vzrůstu, s menšími, jen 15–16 mm dl., hnědočervenými až oranžovými květy.

16. *Caragana* FABR. — čimšišník*)

Caragana FABRICIUS Enum. Meth. Pl., ed. 2, 421, 1763.

Lit.: KOMAROV V.L. (1908): Monografiya roda *Caragana* Lam. Tr. Imp. S.-Peterburg. Bot. Sada 29: 178–399. — SANČIR Č. (1980): Obzor vidov roda *Caragana* Lam. Tr. Inst. Bot. Akad. Nauk MNR 1980: 106–123. — JAKOVLEV G.P. et SVJAZOVA O.A. (1985): O nekotorych vidach roda *Caragana* (Fabaceae). Bot. Ž. 70: 909–916.

Keře nebo malé stromy s opadavými sudozpeřenými listy nabloučenými na krátkých brachyblastech; lístky celokrajné; palisty šídlovité, celé nebo jen na bázi trnovité, zdřevnatělé. Květy dl. stopkaté, jednotlivé nebo po 2–3(–5) na brachyblastech. Kalich slabě souměrný, kališní zuby ± stejně dl. nebo dva horní o málo kratší; koruna žlutá, pavéza okrouhlá až obvejčitá, křídla šikmo podlouhlá, člunek téměř přímý, tupý; tyčinek 10, 9 srostlých nitkami a jedna horní volná; semeník ± přisedlý, s mnoha vajíčky; čnělka slabě zahnutá, lysá; blizna kulovitá. Plody lusky, velmi málo zploštělé, na vrcholu zúžené v krátký zobánek, v obou švech pukající. Semena mírně zploštělá, radikula slabě odstálá, hilum okrouhlé. — Asi 80 druhů rozšířených ve v. Evropě a v Asii. — Entomogam.

- 1a Listy se 4–6 (–8) ± oddálenými jařmy lístků, jako celek opadavé; vřetenem listu 3–7 cm dl., bez trnů . . . . . **1. *C. arborescens***
 b Listy s 2 sblíženými jařmy lístků (zdánlivě 4četné), lístky jednotlivě opadavé; vřetenem listu 1,0–1,5 cm dl., s trny . . . . . **2. *C. frutex***

1. *Caragana arborescens* LAM. — čimšišník stromovitý Tab. 78/2

Caragana arborescens LAMARCK Encycl. Méth. Bot. 1: 615, 1785. — Syn.: *Robinia caragana* L. Sp. Pl. 722, 1753. — *Caragana inermis* MOENCH Meth. Pl. 135, 1794. — *C. caragana* (L.) KARSTEN Deutsche Fl., ed. 1, 697, 1882.

Keře nebo malé stromy, 2–4 m vys.; větve tenké, v mládí přitiskle chlupaté, později olysalé až lysé, borka hladká, později rozpraskaná, šedo-zelená. Listy se 4–6(–8) páry navzájem oddálených lístků; vřetenem 30–70 mm dl., netrnovité, i s lístky opadavé; lístky podlouhlé, eliptické nebo vejčité, na vrcholu zaokrouhlené, s nasazenou špičkou, na bázi zaokrouhlené nebo náhle zúžené, 8–35 mm dl., 5–13 mm šir., světle zelené, v mládí na obou stranách roztr. chlupaté, později (zejména na svrchní straně) olysalé; palisty šídlovité, 8–10 mm dl., slabě trnovité zdřevnatělé. Květy jednotlivé nebo po 2(–5) na brachyblastech; květní stopky 1,5–6,0 cm dl., článkované. Kalich zvonkovitý, 5–6 mm dl., žlutozelený, zejména na okraji zubů chlupatý, kališní cípy šir. trojúhelníkovité, až 6 × kratší než kališní trubka; koruna 18–25 mm dl., zlatožlutá; čepel pavézy okrouhlá, nehet krátký, křídla k vrcholu zúžená, o málo delší než pavéza, člunek kratší než křídla. Lusky v obrysu čárkovité, 30–50 mm dl., (2,5–) 3,0–4,0 (–5,0) mm šir., na vrcholu oblé, hnědé,

lysé, (3–) 6–10semenné. Semena šir. ledvinkovitá až vejcovitá, 4,0–4,5 mm dl., 3,0–3,2 mm šir., 2,3–2,5 mm tlustá, červenohnědá, ± lesklá, hladká. V–VI. Ff.

2n = 16 (extra fines)

Pěstuje se často v parcích, vzácněji v zahradách jako okrasná dřevina. Původní ve v. Asii (stř. a v. Sibiř, Čína); do Evropy byl zaveden v polovině 18. stol., do Čech r. 1835. Vyšlechtěné kultivary se liší zejména vzrůstem (cv. Nana), tvarem koruny (cv. Pendula), velikostí a tvarem lístků (cv. Lorbergii) a barvou a počtem květů na brachyblastech. — Mapy: JAKOVLEV et SVJAZOVA 1985: 913.

2. *Caragana frutex* (L.) C. KOCH — čimšišník křovitý Tab. 78/3

Caragana frutex (LINNAEUS) C. KOCH Dendrologie 1: 48, 1869. — Syn.: *Robinia frutex* L. Sp. Pl. 723, 1753. — *R. frutescens* L. Sp. Pl., ed. 2, 1044, 1763. — *Caragana digitata* LAM. Encycl. Méth. Bot. 1: 616, 1785 p.p. — *C. cuneata* MOENCH Meth. Pl. 135, 1794. — *C. frutescens* (L.) DC. Prodr. Syst. Natur. 2: 268, 1825.

Hustě větvené, 1–2 m vys. keře; větve tenké, kůra v mládí zelená, později hnědá. Listy s 2 sblíženými, téměř ze stejného místa vyrůstajícími jařmy lístků (zdánlivě 4četné); vřetenem listu 10–15 mm dl., trnovité, neopadavé; lístky obvej-

*) Zpracovala A. Chrtková

Tab. 78: 1 *Galega officinalis*, 1a — část plodenství. — 2 *Caragana arborescens*, za plodu, 2a — květ. — 3 *C. frutex*. — 4 *Colutea arborescens*, 4a — plody.

364 *Wisteria / Galega*

